

مقاله ترویجی فراتحلیل پژوهش‌های دفاع مقدس در دهه گذشته

(ارزیابی روش شناختی صد مقاله پژوهشی)

اصغر محمدی فاتح^{*۱}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۷/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۲۲

چکیده: تاکنون، پدیده عظیم دفاع مقدس در قاموس علم قرار نگرفته است؛ از این رو، بررسی این موضوع می‌تواند نقطه شروعی برای حرکت‌های نوین علمی باشد. به‌طور قطع، تولید دانش در حوزه دفاع مقدس بدون درگیری پژوهشگران با ابعاد این پدیده، میسر نخواهد شد. در این مقاله، با مرور چکیده صد مقاله پژوهشی، ابعاد روش‌شناختی آن‌ها شناسایی شد تا بتوان وضعیت گذشته پژوهشی دفاع مقدس را ترسیم نمود و پیشنهادات لازم را برای بهبود روش تحقیق این حوزه ارائه کرد. نتایج نهایی این مقاله نشان داد، تحقیقات گذشته در شانزده محور انجام شده و ابعاد روش‌شناختی در نه بُعد اصلی و ۲۹ بُعد فرعی قابل طبقه‌بندی است.

واژگان اصلی: دفاع مقدس، پژوهش، روش، فراتحلیل، فرا-تئوری.

*۱. استادیار گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و علوم نظامی، دانشگاه افسری امام علی (علیه‌السلام)، نویسنده مسئول

(amohammadi1360@yahoo.com)

مقدمه

کثرت صاحبان اندیشه، در هر کشوری ضمن تعیین سهم آن جامعه در میزان تولید دانش فراملی، بستر مناسبی برای تعیین سطح توسعه پایدار ملی خواهد بود. تجربه کشورهای صنعتی در توسعه، حاکی از آن است که ساماندهی پژوهش در فرآیند توسعه پایدار نقش اساسی دارد. در سال‌های اخیر، نسل جدیدی از پژوهشگران در سازمان‌ها ظاهر شده‌اند که دانشگر یا کارمند دانشی^۱ نامیده می‌شوند. کارمندان دانشی در قرن ۲۱ میلادی، مهم‌ترین عامل در خلق و کاربرد دانش بوده و ساخت قابلیت‌های سازمان بر دوش این افراد است (الوانی، ۱۳۹۰؛ رمضان و حسنی، ۱۳۹۰؛ محمدی‌فاتیح، ۱۳۹۰؛ سلطانی، ۱۳۹۰؛ منوریان و عسگری، ۱۳۸۹).

تولید دانش در حوزه دفاع مقدس، بدون‌درگیری پژوهشگران با این رویداد بزرگ، میسر نخواهد شد. مطالعه دفاع مقدس متشکل از انسان‌ها، رفتارها و سازمان‌های نظامی است که تولیدگر دانش تلقی می‌شوند. دفاع مقدس، در برهه‌ای از زمان آغاز و سپس خاتمه یافته است؛ اما، مظاهر و تجلیات خارجی آن به راحتی در دسترس است و می‌توان با اتکا به اصول پژوهشی، به درک عمیق از لایه‌های درونی آن مبادرت ورزید.

تمامی حوزه‌های علمی همانند عرصه دفاع مقدس با پژوهش توسعه می‌یابد و روش‌های علمی پژوهشگران، نقش ویژه‌ای در اثربخشی نتایج آن‌ها دارد (مختارپور و حیدری، ۱۳۹۵). حوزه دفاع مقدس، باید به ابزارهای روش‌شناختی مجهز شود. هر پژوهش، تابعی از اهداف، پرسش‌ها و مسئله‌هایی است که ذهن پژوهشگر با آن روبه‌رو است. در واقع، روشی که پژوهشگر برای پژوهش خود برمی‌گزیند، باید پاسخگوی دقیق هر مسئله باشد.

حوزه پژوهش دفاع مقدس از حیث تنوع، گستردگی و اهمیت با هیچ‌یک از حوزه‌های ادبیات دفاع مقدس قابل‌قیاس نبوده و پدیده دفاع مقدس چندان در قاموس روش‌شناسی قرار نگرفته است. پژوهش دوران دفاع مقدس ابعاد گسترده‌ای از حقوق، سیاست، فرهنگ، اقتصاد، امنیت، مدیریت، روانشناسی، نظامی و تاریخ در برابر پژوهشگر می‌گشاید (بی‌نام، ۱۳۸۷). حوزه دفاع مقدس، پتانسیل عظیمی برای تولید ادبیات نظامی دانشگاهی به‌همراه دارد.

بی‌شک تحلیل‌های متنوع مادی، علمی، سیاسی و اقتصادی از تاریخ جنگ انجام شده است

که بیانگر ظرفیت بالای این مقطع حساس تاریخی است؛ اما، ضرورت تبیین چارچوب‌های تحقیقاتی دفاع مقدس، از ماهیتی خاص و ممتاز برخوردار است (یاوری و جانی‌پور، ۱۳۹۰).

معین وزیری (۱۳۹۰) در زمینه جنبه کاربردی و محتوایی پژوهش‌های دفاع مقدس معتقد است، نگرش صحیحی در عرصه پژوهش‌های دفاع مقدس و آسیب‌های آن وجود ندارد. برخی از نویسندگان ارتشی و سپاهی، قریب به سه دهه تجربه مستمر تاریخ نگاری دارند؛ اما، هرگز از دیدگاه تخصصی و نظامی وارد مقوله پژوهش نشده‌اند (معین وزیری، ۱۳۹۰).

به‌طورکلی، عدم تبیین دفاع مقدس براساس اصول علم و روش‌شناسی به بهینه‌سازی جزئی منجر می‌شود. این تحقیق با رویکرد فراتحلیلی و فرارشته‌ای به دنبال شناسایی و طبقه‌بندی محورهای پژوهشی دفاع مقدس در مقالات دهه گذشته بوده و ابعاد روش‌شناختی آن‌ها را استخراج کرده است.

ادبیات تحقیق

مطالعات فراتئوریک و فراتحلیل

مطالعه میان‌رشته‌ای، میان‌رشته‌ای، فراتحلیل و فرانظری راه‌حلی‌هایی برای توسعه علوم و معارف دفاع مقدس هستند؛ زیرا، دفاع مقدس ابعاد گوناگونی دارد و بدون‌اتکا به روش‌شناسی نمی‌توان به دانش نافع در این حوزه دست یافت. گسترش و تعمیق مطالعات میان‌رشته‌ای، مستلزم تمرکز بر مسئله روش‌شناسی است. علم بدون روش و نظریه قابل طرح نیست و با چنین تمرکزی، زمینه مناسب برای مشاهده، دسته‌بندی و تفسیر داده‌های متنوع فراهم می‌شود (نبوی، ۱۳۹۵).

مراحل تکامل حوزه مطالعاتی گوناگون، طی زمان اتفاق می‌افتد. کمال عرصه‌های علمی با کیفیت دانشی متجلی می‌شود که تولید و توزیع کرده و در عمل استفاده شده است. با گذشت زمان، عده‌ای از کارشناسان با تأمل بر بسته‌های دانش تولیدی آن حوزه به انعکاس مبانی ارزشی، سیاسی، جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و فلسفی نظریه‌ها می‌پردازد. در این مطالعات، سوژه مطالعه دانش تولیدی است (دانایی‌فرد، ۱۳۸۷).

در مطالعه فراتئوریک و فراتحلیل، وضعیت یک رشته علمی از بیرون و یک سطح بالاتر بررسی می‌شود. فراتئوری، راه‌حلی برای بلوغ یک رشته است و مجموعه منسجمی از قوانین فراهم می‌کند که منجر به شکل‌گیری کار آینده^۱ در یک روش سازگار می‌شود. این

1. Future Work

فراثتوری، زمینه را برای ورود به مرحله علمی^۱ فراهم می‌کند (کهن^۲، ۱۹۷۰).

با تشکیل جامعه علمی در حوزه دفاع مقدس می‌توان آن را از مرحله پیش علمی خارج و به مرحله علمی وارد نمود تا آموزه‌های آن در ابعاد مختلف و به زبان علمی، قابل ارائه باشد. مطالعات حوزه دفاع مقدس باید فراسوی خاطره‌گویی و داستان‌سرایی حرکت نماید تا فصلی نوین، با اهداف و جهت‌گیری‌های علمی در این حوزه حاصل شود. به‌همین دلیل، مطالعه فراثتوری و یا فراتحلیل می‌تواند باعث بلوغ^۳ و انسجام این حوزه شود. براساس عقیده لیتل‌جان^۴ (۱۹۹۲) فراثتوری، نظریه درباره نظریه است.

فراثتوری در یک زمینه خاص، مفروضات و یا قوانینی است که اساس چشم‌اندازی خاص بوده و به‌وسیله آن هر نظریه‌ای به حیات خود ادامه می‌دهد. این فراثتوری، نشان‌دهنده تعمیم بالا به پایین بوده و در تشریح کارهای آینده استفاده می‌شود.

بخش اعظمی از پژوهش‌های دفاع مقدس از نوع تاریخی است و این‌گونه بررسی‌ها نیازمند دقت، تلاش علمی مضاعف، صبر و حوصله است؛ زیرا، پژوهشگر داده‌هایی را بررسی می‌نماید که توسط دیگران انجام گرفته است (ساعی، ۱۳۸۵).

پیشینه پژوهش

پیشینه غنی در حوزه فراتحلیل پژوهش‌های دفاع مقدس وجود ندارد؛ اما، برخی از نویسندگان، لزوم توجه به موضوع روش‌شناختی و چگونگی پژوهش علمی در این عرصه را اذعان داشته‌اند. شاکری (۱۳۹۷)، نویسنده رمان «بی‌اسمی» معتقد است، آن چیزی که می‌تواند در ذهن نویسنده اثر بگذارد، ورود به حوزه نقد و پژوهش است. یعنی، میان نویسنده عام و نویسنده‌ای که با دید منتقد به عرصه ادبیات وارد می‌شود، باید اختلاف باشد.

بختیاری (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «آسیب‌شناسی پژوهش در عرصه دفاع مقدس»، کاستی‌های موجود در پژوهش‌های دفاع مقدس، آسیب‌های محتوایی، ساختاری و کاربردی این حوزه را شناسایی کرده است. عباس‌نژاد در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد با مبنا قرار دادن استراتژی پژوهشی «فراثتوری»، سعی در شناسایی مؤلفه‌های مسئله‌شناختی، نظری و روش‌شناختی

1. Scientific Phase
2. Kuhn
3. Maturity
4. Littlejohn

پژوهش‌های انجام شده پیرامون «کتاب دا» داشته است. وی، با مرور نظریه‌های مربوط به «فراتحلیل» در علوم اجتماعی، به طراحی مدلی نظری برای فراتحلیل مجموعه پژوهش‌های این کتاب پرداخته است.

روش پژوهش

روش پژوهش، اساسی‌ترین مقوله پژوهش است. در صورتی‌که، روش متناسبی با موضوع پژوهش انتخاب شود، کار تحقیق سریع‌تر و مطمئن‌تر انجام می‌شود (فدایی، ۱۳۸۵). مقاله حاضر از نظر هدف، کاربردی است و به دلیل استفاده از روش فراتحلیل، در زمره پژوهش‌های کمی قرار می‌گیرد.

جامعه آماری این پژوهش، تمامی مقالات موجود در سایت نور است که پس از دریافت آن‌ها، صد مقاله به صورت تصادفی انتخاب شد. به منظور گردآوری داده‌ها، برای فراتحلیل از جدول کدگذاری استفاده شد که دارای صد سطر و دوازده ستون است. این جدول، معادل پرسش نامه و یا فرم مصاحبه در روش‌های پژوهشی دیگر است. فراتحلیل با یکسان‌سازی نتایج حاصل از پروژه‌های مختلف، روی نمونه‌های متعددی اجرا شده است. دیدگاه جامع‌تری از تأثیر متغیرهای گوناگون وجود دارد (محمدی‌مقدم و عباس‌پور، ۱۳۹۴). نکته‌ای که یک فراتحلیل مدنظر دارد، جمع‌آوری یافته‌های پژوهشی از مطالعات متعدد و پراکنده برای دستیابی به یافته‌های جدید است. براین اساس، فراتحلیل روشی برای ترکیب واحدهای تحلیل و شناخت مجموعه‌ای منسجم و یا غیرمنسجم علمی و پژوهشی است. واحد تحلیل در این روش، مطالعات و پژوهش‌های مرتبط با موضوع است. در جدول شماره ۱، بخشی از کدگذاری آورده شده است (تعداد پنج مقاله از صد مقاله).

جدول شماره ۱: بخشی از کدگذاری محتوای روش شناختی مقالات دفاع مقدس

عنوان مقاله	محور	نام نشریه	درجه	روش جمع‌آوری	هدف پژوهش	راهبرد پژوهش	نوع	رویکرد	جهت‌گیری
کاربرد رویکرد جهادی مهندسی جنگ در دفاع مقدس، الگویی از پدافند غیر عامل در شهرسازی	تجربیات	پدافند غیر عامل	ترویجی	اسنادی	توصیف	پیمایش	کیفی	قیاسی	کاربردی
بازتاب آموزه‌های تربیتی قیام عاشورا در دفاع مقدس با الهام از آموزه‌های قرآن کریم	مذهبی	بصیرت و تربیت اسلامی	ترویجی	اسنادی	توصیف	پیمایش	کیفی	قیاسی	کاربردی
عناصر داستانی خاطره نوشته‌های دفاع مقدس با تأکید بر اثر دختر شینا	داستانی	متن پژوهی ادبی	پژوهشی	اسنادی	اکتشافی	پیمایش	کیفی	قیاسی	کاربردی
بررسی مختصات فرهنگی جهان اجتماعی دفاع مقدس	فرهنگی	معرفت	ترویجی	اسنادی	اکتشافی	تحلیل محتوا	کیفی	قیاسی	کاربردی
استعاره‌های مفهومی در شعر دفاع مقدس	شعر	ادبیات پایداری	پژوهشی	اسنادی	اکتشافی	پیمایش	کیفی	استقرایی	کاربردی

سوالات تحقیق

- محورهای پژوهشی دفاع مقدس در دهه گذشته چه مواردی بوده است؟
- روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در پژوهش‌های دفاع مقدس چیست؟
- هدف پژوهش‌های دفاع مقدس چیست؟
- راهبردهای پژوهشی در مطالعات گذشته چیست؟
- محیط انجام پژوهش در مطالعات گذشته چیست؟
- نوع پژوهش‌های دفاع مقدس چیست؟
- رویکرد پژوهش‌های گذشته دفاع مقدس چیست؟
- جهت‌گیری پژوهش‌های گذشته چیست؟
- وضعیت پژوهش‌های گذشته از نظر جامعه و نمونه آماری چگونه بوده است؟

یافته‌های پژوهش محورهای دفاع مقدس

همان‌طور که در جدول شماره ۲ قابل مشاهده است، محورهای دفاع مقدس در صد مقاله مرور شده و مشتمل بر ۱۷ محور است. بیشترین تعداد مقالات مربوط به شعر دفاع مقدس (۱۶ مقاله)، ابعاد فرهنگی دفاع مقدس (۱۲ مقاله)، ابعاد فرماندهی دفاع مقدس (۱۲ مقاله)، داستان‌های دفاع مقدس (۷ مقاله)، نقش زنان در دفاع مقدس (۶ مقاله) و نقش ایمان (۷ مقاله) است؛ بنابراین، تاکنون ۱۷ محور در پژوهش‌های دفاع مقدس برجستگی بیشتری داشته و نویسندگان آثار خود را به این محورها اختصاص داده‌اند. در یک پژوهش کیفی، از طریق مصاحبه با نخبگان نظامی باید به این فکر بود که چه ابعادی از دفاع مقدس از قلم افتاده است.

جدول شماره ۲: محورهای دفاع مقدس

محورهای دفاع مقدس	تعداد مقالات	درصد فراوانی
تجربیات	۵	۵
معنویت و ارزش‌ها	۷	۷
داستان دفاع مقدس	۷	۷
فرهنگ	۱۲	۱۲
شعر	۱۶	۱۶
شهدا	۳	۳
خاطرات	۳	۳
گردشگری و راهیان نور	۱۰	۱۰
فرماندهی	۱۲	۱۲
خانواده	۱	۱
زنان	۶	۶
هنر و سینما	۵	۵
نشر دفاع مقدس	۳	۳
ایثارگران و جانبازان	۲	۲
جنگ	۴	۴
عشایر	۱	۱
تاریخ‌نگاری و مستندسازی	۳	۳
کل	۱۰۰	۱۰۰

نشریه‌های مرتبط با دفاع مقدس

براساس جدول شماره ۳ و تحلیل کمی و توصیفی نشریه‌ها، صد مقاله مربوط به پنجاه نشریه است. از این تعداد ۱۷ درصد مقالات در نشریه ادبیات پایداری، ۶ درصد در نشریه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی و ۶ درصد در نشریه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی چاپ شده است. سایر نشریات در جدول شماره ۳ آورده شده است.

جدول شماره ۳: نشریه‌هایی که ۶۰ درصد مقالات در آن‌ها چاپ شده است

نام فصلنامه	تعداد مقالات	درصد فراوانی
ادبیات پایداری	۱۷	۱۷
مطالعات انقلاب اسلامی	۴	۴
مطالعات ادبیات، عرفان و فلسفه	۳	۳
مدیریت و پژوهش‌های دفاعی	۶	۶
مدیریت اسلامی	۴	۴
سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی	۴	۴
مطالعات راهبردی بسیج	۴	۴
پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی	۶	۶
رهیافت انقلاب اسلامی	۳	۳
سیاست دفاعی	۳	۳
مطالعات دفاع مقدس	۳	۳
مطالعات دفاعی استراتژیک	۳	۳
کل	۶۰	۶۰

روش‌های جمع‌آوری اطلاعات

براساس جدول شماره ۴، اصلی‌ترین روش جمع‌آوری اطلاعات در پژوهش‌های دفاع مقدس، اسنادی است. یعنی محققان در نگارش مقاله، از کتب و مقالات استفاده کرده‌اند. مصاحبه و پرسش‌نامه در تحقیقات دفاع مقدس که خیلی مهم است، سهم کمتری دارد.

جدول شماره ۴: روش‌های جمع‌آوری اطلاعات

روش جمع‌آوری اطلاعات	تعداد	درصد فراوانی
مشاهده	۲	۲
مصاحبه	۱۳	۱۳
پرسش‌نامه	۱۳	۱۳
اسناد و مدارک	۷۲	۷۲
کل	۱۰۰	۱۰۰

هدف پژوهش‌های دفاع مقدس

براساس جدول شماره ۵، ۷۷ درصد پژوهش‌های دهه گذشته به توصیف محورهای دفاع مقدس پرداخته است؛ اما، تحقیقات اکتشافی عمیق با هدف درک پدیده‌های دفاع مقدس تنها ۲۰ درصد است. عموم مقالات به صورت روایتی و توصیفی انجام شده است.

جدول شماره ۵: اهداف پژوهش‌های گذشته

اهداف پژوهش	تعداد	درصد فراوانی
توصیف	۷۷	۷۷
اکتشاف	۲۰	۲۰
تبیین	۳	۳
کل	۱۰۰	۱۰۰

راهبردهای پژوهشی

براساس جدول شماره ۶، بیش از ۷۰ درصد پژوهش‌های دفاع مقدس از نوع پیمایشی انجام است. درحالی‌که، سهم راهبردهای اکتشافی (داده بنیاد، تاریخی، موردی، تحلیل محتوا) بسیار ناچیز است. پژوهش‌های پیمایشی ساده‌ترین نوع تحقیقات تلقی می‌شود. همچنین، سهم ۶ درصدی پژوهش‌های همبستگی نشان می‌دهد، بررسی روابط علت و معلول بین پدیده‌های دفاع مقدس محدود بوده و متغیرهای وابسته در این حوزه کمتر مطالعه شده است.

جدول شماره ۶: راهبرد پژوهش‌های گذشته

راهبردها	تعداد	درصد فراوانی
پیمایش	۷۲	۷۲
همبستگی	۶	۶
داده بنیاد	۵	۵
تاریخی	۸	۸
موردی	۵	۵
تحلیل محتوا	۳	۳
تجربی	۱	۱
کل	۱۰۰	۱۰۰

محیط انجام پژوهش

۶۶ درصد پژوهش‌های دفاع مقدس کتابخانه‌ای و ۳۳ درصد میدانی است؛ بنابراین، پژوهشگران ۳۳ درصد از پژوهش‌های خود را از طریق آزمودنی‌ها و پاسخگویان منتشر کرده‌اند.

جدول شماره ۷: محیط پژوهش

محیط پژوهش	تعداد	درصد فراوانی
کتابخانه‌ای	۶۶	۶۶
میدانی	۳۳	۳۳
آزمایشگاهی	۱	۱
کل	۱۰۰	۱۰۰

نوع‌شناسی پژوهش‌های دفاع مقدس

براساس جدول شماره ۸، حدود ۷۶ درصد از مقالات کیفی است. البته، درصد کمی از این پژوهش‌های کیفی از نوع اکتشافی است و بیشتر آن‌ها توصیفی است. همچنین، ۲۳ مورد از پژوهش‌ها، از نوع کمی و مبتنی بر آزمون‌ها و فرمول‌های آماری بوده است.

جدول شماره ۸: نوع‌شناسی پژوهش

نوع پژوهش	تعداد	درصد فراوانی
کمی	۲۳	۲۳
کیفی	۷۶	۷۶
ترکیبی	۱	۱
کل	۱۰۰	۱۰۰

رویکرد پژوهش‌های گذشته

براساس جدول شماره ۹، ۷۲ درصد تحقیقات مبتنی بر مرور ادبیات و ۲۴ درصد مبتنی بر استقرا بوده است. سهم پژوهش‌های تطبیقی در دفاع مقدس ناچیز است.

جدول شماره ۹: رویکرد پژوهش

رویکرد پژوهش	تعداد	درصد فراوانی
استقرایی	۲۴	۲۴
قیاسی	۷۲	۷۲
تطبیقی	۴	۴
کل	۱۰۰	۱۰۰

جهت‌گیری پژوهش‌های گذشته

براساس یافته‌های پژوهش و در جدول شماره ۱۰، ۹۳ درصد پژوهش‌های گذشته از نوع کاربردی است و پژوهش‌های بنیادی، ارزشیابی و توسعه‌ای سهم بسیار ناچیزی دارند.

جدول شماره ۱۰: جهت‌گیری پژوهش

جهت‌گیری پژوهش	تعداد	درصد فراوانی
بنیادی	۱	۱
کاربردی	۹۳	۹۳
ارزشیابی	۲	۲
توسعه‌ای	۴	۴
کل	۱۰۰	۱۰۰

جامعه آماری پژوهش‌های گذشته

حدود ۶۰ درصد از تحقیقات گذشته دارای جامعه آماری و ۴۰ درصد فاقد جامعه آماری است.

جدول شماره ۱۱: جامعه آماری

تعداد	جامعه و نمونه آماری
۴۱	بله
۵۹	خیر

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتیجه‌گیری

بازشناسی مرز رشته‌ها و کاربرد روش‌های پژوهشی و آموزشی در فعالیتی میان‌رشته‌ای امری بسیار خطیر و حساس است (نبوی، ۱۳۹۵). کسب شناخت و آگاهی از اوضاع درونی رشته، تنها از طریق مطالعات فراتحلیل میسر است. دفاع مقدس باید از پارادایم درون‌رشته‌ای به سوی پارادایم فرارشته‌ای، میان‌رشته‌ای و فرانظری حرکت کند. تاکنون، پژوهش‌های زیادی در درون حوزه دفاع مقدس انجام گرفته است؛ اما، آگاهی نظام‌مند مسیرهای پژوهشی نیازمند، نگرش از سطوح بالاتر است.

نگاه فراپارادایمی و فراتئوری در تاریخ، رشته پژوهشی است که اوضاع کلی آن توسط توسکاس و کنودسن^۱ (۲۰۰۳) مطرح شده است؛ بنابراین، مطالعه فرارشته‌ای می‌تواند، اوضاع کلی حوزه‌ای را بهبود بخشد. تاکنون، تحقیقی از جنس فراتئوری و یافراتحلیل در حوزه دفاع مقدس، انجام نشده و یا محدود بوده است.

این مقاله، با محوریت بررسی چکیده مقالات حوزه دفاع مقدس، نه موضوع روش‌شناختی ردیابی شد و روش‌های کاربردی شناسایی شد. براساس نتایج این پژوهش، روش جمع‌آوری داده‌ها اسنادی است؛ اما، حوزه دفاع مقدس نیازمند ابزار مصاحبه است. همچنین، بیشتر مقالات از نظر هدف پژوهش، توصیفی بود که ساده‌ترین و سطحی‌ترین روش پژوهش به‌شمار می‌آید. درخصوص راهبردهای تحقیق، مطالعه موردی، تاریخی و همبستگی کمتری انجام شده و عمده پژوهش‌ها از نوع پیمایشی است. همچنین، محیط پژوهش، بیشتر مقالات به‌صورت کتابخانه‌ای ارائه شده است؛ از این رو، عمده مقالات فاقد یافته‌های آماری است. براساس فراتحلیل مطالعات دفاع مقدس مشخص شد، پژوهش‌های همبستگی در این حوزه ضعیف است و روابط علت و معلول کمتری میان پدیده‌های دفاع مقدس وجود دارد.

1. Tsoukas and Knudsen

پیشنهاد

مقام معظم رهبری مدظله العالی فرمودند: «یکی از اقدامات بسیار لازم در دانشگاه‌ها و محیط‌های عمومی ارتش جمهوری اسلامی ایران و نیروهای مسلح، آشنایی روزافزون با دوران دفاع مقدس است. دفاع مقدس، دوران معمولی و عادی نبود؛ بنابراین، به‌منظور افزودن به تلاش‌ها برای ارتقای حوزه دفاع مقدس از منظر روش‌شناسی، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شود:

- در پژوهش‌های آتی، کثرت‌گرایی در روش پژوهش رعایت شود و در تحلیل داده‌ها از منابع چندگانه استفاده شود.
- تجربیات مختلف فرماندهان جنگ از طریق مصاحبه‌های عمیق و با بهره‌گیری از اصول مدیریت دانش، مستند شود.
- یک جامعه علمی در حوزه دفاع مقدس تأسیس شود تا این جامعه بتواند، حوزه دفاع مقدس را علمی کند.
- از اساتید برتر روش‌شناسی کشور برای برگزاری کارگاه‌های پژوهشی در مراکز متولی دفاع مقدس دعوت به‌عمل آید.
- کارگروه‌های تحقیقاتی در دانشگاه‌های نیروهای مسلح با محوریت نهضت پژوهش در عرصه دفاع مقدس ایجاد شود.
- ما نمی‌دانیم، چند درصد از مردم کشورهای جهان، دفاع مقدس ما را درست می‌شناسند؛ بنابراین، نهضت ترجمه آثار دفاع مقدس در دستور کار قرار گیرد.

کتابنامه

- الوانی، مهدی (۱۳۹۰). مدیریت عمومی، تهران: نشر نی.
- بختیاری، مسعود (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی پژوهش در دفاع مقدس، تهران: سمت.
- فدایی، غلام‌رضا (۱۳۸۵). درباره اهمیت روش تحقیق و کاربرد آن، کنگره ملی علوم انسانی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- دانایی‌فرد، حسن (۱۳۸۷). ارتقای دانش سازمانی، نشریه حوزه و دانشگاه، شماره ۵۵، رمضان، مجید و حسنی، رضا (۱۳۹۰). بهره‌وری دانش در سازمان‌های دانشی، تهران: انتشارات آتی‌نگر.
- محمدی‌فاتیح، اصغر (۱۳۹۰). مدیریت دانش در محیط کار پست مدرن، چهارمین کنفرانس مدیریت دانش ایران، تهران: سالن همایش‌های رازی.
- محمدی‌مقدم، یوسف و عباس‌پور، جعفر (۱۳۹۴). فراتحلیل پژوهش‌های رابطه رهبری تحول آفرین با رفتار شهروندی سازمانی در سازمان‌های ایرانی، نشریه مطالعات مدیریت، شماره ۷۷.
- معین‌وزیری، نصرت‌الله (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی پژوهش‌های دفاع مقدس، نشریه معارف، شماره ۸۷.
- منوریان، عباس و عسگری، ناصر (۱۳۸۹). ابعاد ساختاری و محتوایی سازمان‌های دانش محور، سومین کنفرانس مدیریت دانش ایران، تهران: سالن همایش‌های رازی.
- یاوری، وحید و جانی‌پور، محمدرضا (۱۳۹۰). مطالعات تاریخی دفاع مقدس با رویکرد آینده‌پژوهی، نشریه تخصصی مطالعات دفاع مقدس، شماره ۹.
- مختارپور، رضا و حیدری، غلام‌رضا (۱۳۹۶). روش‌شناسی پژوهش در علم اطلاعات و دانش‌شناسی، نشریه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، شماره ۲.
- نبوی، سیدعبدالامیر (۱۳۹۵). مطالعات میان‌رشته‌ای و تکرر روش‌شناختی، نشریه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، شماره ۲، ۷۴-۵۷.
- Kuhn, T. S. (1970). *The structure of scientific revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Littlejohn, S.W. (1992). *Theories of Human Communication*, Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Tsoukas, H., H., Knudsen, C. (2003). *the oxford handbook of organization theory*, UK: Oxford university press.